

Beleidsrapport STORE-B-13-020

Competitiviteit en exportperformantie van de Vlaamse economie

Een internationale vergelijking 2010–2011

Lieselot Baert^{a,b} en Jo Reynaerts^{*,a,b}

^a*Steunpunt Ondernemen & Regionale Economie (STORE)*

^b*Vlaams Centrum voor Economie & Samenleving (VIVES), Faculteit Economie en
Bedrijfswetenschappen, KU Leuven*

24 februari 2014

* © **STORE** en KU Leuven (2013). De auteurs wensen Joep Konings te bedanken voor opmerkingen en suggesties, en Stefaan Decramer, Stijn De Ruytter, ECOOM en Cathy Lecocq voor onderzoeksondersteuning en het aanleveren en/of berekenen van de nodige data. Bijzondere dank gaat daarnaast uit naar Sophie Callewaert, Thierry Vergeynst en de andere leden van de Spoorwerkgroep “Clusters” voor hun inbreng bij het totstandkomen van dit rapport, en de aftoetsing van de tussentijdse resultaten.

Samenvatting

Dit rapport maakt een stand van zaken op van de economische prestaties van de industriële sectoren en dienstensectoren in Vlaanderen voor het jaar 2011. De Vlaamse sectoren worden in deze studie geëvalueerd in termen van competitiviteit en exportperformantie en vergeleken met de prestaties van overeenkomstige sectoren in een groep van Europese referentielanden en/of -regio's.

De resultaten tonen aan dat slechts een handvol industriële en dienstensectoren erin slaagt om een sterke competitieve met een sterke economische performantie (exportperformantie) te combineren. Wat de industriële sectoren betreft, contrasteert de relatief zwakke competitieve positie met de sterke exportspecialisatie voor de voor Vlaanderen belangrijke sector van de voedingsmiddelen en dranken (NACE 10–11) en de chemische industrie (NACE 20). Uitschieter in positieve zin bij de diensten, is de sector van de groothandel exclusief auto's en motorfietsen (NACE 46), een sector die tevens zeer belangrijk is voor de Vlaamse economie in termen van toegevoegde waarde. Het merendeel van de sectoren wordt echter gekenmerkt door competitieve en economische performanties die niet in elkaars verlengde liggen.

Op basis van de resultaten van de studie ten voordele van de Vlaamse Raad voor Wetenschap en Innovatie (VRWI), bemerken we dat de evolutie van de competitieve en economische performanties van de industriële en dienstensectoren vrij stabiel is over de periode 2010–2011 (Baert *et al.*, 2013). Voor een aantal sectoren waaronder voedingsmiddelen en dranken (NACE 10–11), textiel (NACE 13), kleding (NACE 14), leer (NACE 15), de horeca (NACE 55–56) en reclamewezen en marktonderzoek (NACE 73) stellen we echter een aanzienlijke achteruitgang vast van de concurrentiepositie ten opzichte van de Europese referentiegroep. De sectoren papier en papierwaren (NACE 17), winning, behandeling en distributie van water (NACE 36), vervoer over water (NACE 50), eet- en drinkgelegenheden (NACE 56) en uitgeverijen (NACE 58) slaagden erin om hun economische positie om te buigen naar een relatief comparatief voordeel over de periode 2010–2011. Tot slot zijn de chemische industrie (NACE 20) en de sector van de ondersteunende activiteiten voor verzekeringen en pensioenfondsen (NACE 66) erin geslaagd om de productiviteitskloof te verkleinen, al blijven deze sectoren een comparatief nadeel ondervinden ten opzichte van de Europese referentiegroep.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
2. Methodologie en gebruikte gegevens	5
2.1. Specialisatie indices	6
2.1.1. Economische specialisatie	6
2.1.2. Competitiviteit	7
2.2. Grafische voorstellingswijze	8
3. Relatieve performantie van de Vlaamse economie	8
3.1. Industrie	8
3.2. Diensten	14
4. Overzicht en besluit	21
A. Competitieve positie 2011	24
B. Competitieve positie 2010	29
C. Referentieregio's	31
D. V & A	32

Lijst van figuren

1.	Benchmarking Vlaamse industrie (NACE 2-cijfer, 2011)	10
2.	Benchmarking Vlaamse diensten (NACE 2-cijfer, 2011)	15
3.	Benchmarking Vlaamse industrie (NACE 2-cijfer, 2010)	29
4.	Benchmarking Vlaamse diensten (NACE 2-cijfer, 2010)	30
5.	NUTS1-regio's voor internationale benchmarking	31

Lijst van tabellen

1.	Competitieve performantie industrie 2010–2011 (NACE 2-cijfer, $RTFP_{s,r}$)	12
2.	Competitieve performantie diensten 2010–2011 (NACE 2-cijfer, $RTFP_{s,r}$)	17
3.	Economische specialisatie diensten 2010–2011 (NACE 2-cijfer, $REI_{s,r}$)	19
4.	Concurrentiepositie industrie (NACE 2-cijfer, 2011)	24
5.	Concurrentiepositie diensten (NACE 2-cijfer, 2011)	26

1. Inleiding

In dit rapport wordt, aan de hand van een aantal kernindicatoren, een stand van zaken opgemaakt van de economische prestaties van de Vlaamse economie voor het jaar 2011.¹ De indicatoren die daartoe werden aangewend, slaan in eerste instantie op het concurrentievermogen en de economische specialisatie van de industriële sectoren en dienstensectoren. Het referentiekader waarbinnen de sectoren in dit rapport worden geëvalueerd, is *internationaal*: de sectoren worden langs de respectievelijke dimensies vergeleken met de prestaties van dezelfde sectoren uit een referentiegroep van Europese landen of -regio's. Dit rapport vergelijkt de competitiviteit van de Vlaamse economie met deze van andere Europese regio's en verschilt in dit opzicht van [Baert and Reynaerts \(2013\)](#) waar de competitieve evolutie (in termen van productiviteitsgroei) van individuele Vlaamse sectoren over de periode 2005–2011 wordt nagegaan.

De belangrijkste bevinding is dat slechts een handvol industriële en dienstensectoren erin slaagt om een sterke competitieve met een sterke economische positie te combineren, met als uitschieter in positieve zin de voor Vlaanderen erg belangrijke sector van de groothandel exclusief auto's en motorfietsen (NACE 46). Voor de voedingsmiddelen en dranken (NACE 10–11) en de chemische industrie (NACE 20), twee andere grote sectoren binnen de Vlaamse economie in termen van toegevoegde waarde, contrasteert de sterke exportspecialisatie met de relatief zwakke competitieve performantie. Wanneer we de dynamiek van de sectoren over de periode 2010–2011 vergelijken, vinden we dat de relatieve competitieve en economische performantie van de industriële en dienstensectoren in Vlaanderen relatief stabiel is over de tijd. Daarnaast bemerken we eveneens dat voor een aantal sectoren een comparatief nadeel (voordeel) anno 2010 gewijzigd is in een comparatief voordeel (nadeel) in 2011.

Dit rapport is verder als volgt opgebouwd: paragraaf 2 beschrijft kort de economische indicatoren en de cijfergegevens die in dit rapport gehanteerd worden. De belangrijkste empirische bevindingen worden besproken in paragraaf 3. Paragraaf 4 besluit.

2. Methodologie en gebruikte gegevens

Dit rapport bespreekt het concurrentievermogen en de economische specialisatie van de Vlaamse industrie en diensten relatief ten opzichte van een Europese

¹Vlaanderen wordt in dit rapport gedefinieerd als het Vlaamse Gewest inclusief het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

groep van referentielanden of -regio's. Het methodologisch raamwerk ontwikkeld door [Goesaert and Reynaerts \(2012\)](#) dient als basis voor deze studie: ten eerste gaat dit rapport uit van een *geaggregeerde* kijk op de industriële sectoren en dienstensectoren op NACE 2-cijfer niveau. We definiëren de *industriële* sectoren als de NACE 2-cijfer classificaties 10 t.e.m. 39 en de *dienstensectoren* als de sectoren die ressorteren onder de NACE 2-cijfer classificaties 45 t.e.m. 96.² Ten tweede maken de onderliggende analyses die in dit rapport beschreven worden, gebruik van dezelfde cijfergegevens als in voorgaande studies, zie [Goesaert and Reynaerts \(2012\)](#), [Baert et al. \(2013\)](#), en [Baert and Reynaerts \(2013\)](#) voor een gedetailleerde beschrijving. Deze gegevens zijn afkomstig van [Bureau van Dijk \(2013\)](#), [ECOOM \(2011\)](#) en [Comtrade \(2012\)](#).³ Tot slot wordt de competitieve performantie van de industriële sectoren en dienstensectoren ook hier gemeten aan de hand van de *totale factorproductiviteit* (TFP) of de *arbeidsproductiviteit* (AP). De economische performantie wordt voorgesteld door middel van de *revealed comparative advantage* (RCA) voor industriële sectoren, en de *revealed economic importance* (REI) voor dienstensectoren, waarbij deze laatstgenoemde indicator speciaal voor dit doel ontwikkeld werd door STORE, zie [Baert and Reynaerts \(2013\)](#). Deze economische indicatoren kwamen reeds uitvoerig aan bod in eerdere STORE studies, zie o.m. [De Ruytter et al. \(2012\)](#), [Goesaert and Reynaerts \(2012\)](#), [Baert et al. \(2013\)](#), en [Baert and Reynaerts \(2013\)](#), en worden in dit rapport slechts summier besproken.

2.1. Specialisatie indices

2.1.1. Economische specialisatie

De *economische* prestaties van de Vlaamse industriële sectoren en dienstensectoren worden in dit rapport vergeleken met de prestaties van diezelfde sectoren in een groep van Europese referentielanden of -regio's, en gemeten aan de hand van exportgegevens. Specialisatie indices laten binnen een dergelijk internationaal referentiekader toe om op een eenvoudige manier sterke en zwakke sectoren te identificeren: sectoren waarvan de waarde van de specialisatie index *groter* (kleiner) is dan 1, kunnen beschouwd worden als een relatief *sterke* (zwakke) sector

²Bemerkt evenwel dat de term *dienstensectoren* in de economische literatuur niet eenduidig gedefinieerd is. Volgens de Eurostat-definitie behoren ondermeer de NACE 2-cijfer sectoren financiële dienstverlening (NACE 64) en verhuur en lease (NACE 77) niet tot de dienstensectoren. De Nationale Bank van België (NBB) definieert de dienstensectoren als de NACE 2-cijfer sectoren 45 t.e.m. 98.

³De cijfergegevens zoals gerapporteerd in de Amadeus gegevensbank zijn gedefleerd met overeenkomstige landspecifieke deflatoren afkomstig van de [OECD \(2012\)](#). Zo werden bijvoorbeeld Belgische deflatoren voor omzet, kapitaal, arbeid, materiaal gebruikt om de desbetreffende cijfergegevens van de Belgische ondernemingen te defleren.

in termen van economische performantie ten opzichte van de referentiegroep. Om een onderscheid te maken tussen sterke en zwakke sectoren in termen van economische specialisatie werd voor de dienstensectoren een nieuwe indicator ontwikkeld door STORE, de *revealed economic importance (REI)*, naar analogie met de *revealed comparative advantage (RCA)* indicator voor de industriële sectoren, zie [Baert and Reynaerts \(2013\)](#) voor een gedetailleerde beschrijving.

2.1.2. Competitiviteit

Wat de competitieve performantie van sectoren betreft, wordt in dit rapport een gelijkaardige methodologische aanpak gehanteerd aan de hand van de volgende specialisatie indices:

Relatieve totale factorproductiviteit De *relatieve totale factorproductiviteit* (RTFP) wordt aangewend als indicator om de concurrentiekracht van de verschillende industriële sectoren en diensten in Vlaanderen weer te geven. Als maatstaf van productiviteit op het niveau van de onderneming wordt de totale factorproductiviteit (TFP) gedefinieerd als de verhouding tussen de werkelijke productie en de productie waartoe het bedrijf theoretisch in staat wordt geacht, zie [Goesaert and Reynaerts \(2012\)](#) en [Reynaerts et al. \(2013\)](#). Concreet komt dit neer op dat deel van de productie dat niet verklaard kan worden op basis van de gekende productietechnologie (die voor alle bedrijven binnen een sector gelijk verondersteld wordt) en de meetbare inzet van de productiefactoren (die verschilt tussen ondernemingen). De RTFP vergelijkt de TFP van een sector s in Vlaanderen met de mediaan van de TFP in de corresponderende sectoren voor alle regio's weerhouden in de referentiegroep, zie figuur 5 in appendix C ([Eurostat, 2010](#)). Deze indicator is dus gelijk aan de verhouding

$$RTFP_{s,r} = \frac{\text{TFP van sector } s \text{ in regio } r}{\text{mediaan}(\text{TFP van sector } s \text{ alle regio's})}, \quad (1)$$

waar de variabele $TFP_{s,r}$ de totale factorproductiviteit voorstelt, en de subscripten s en r respectievelijk symbool staan voor de sector en regio.

Relatieve arbeidsproductiviteit De beschikbare gegevens laten echter niet toe om voor elke NACE 2-cijfer sector de RTFP (1) zoals hierboven beschreven te berekenen. Bijgevolg wordt voor deze sectoren de *relatieve arbeidsproductiviteit* (RAP) aangewend als alternatieve indicator om de concurrentiepositie van een sector weer te geven. De arbeidsproductiviteit (AP) van een sector s in regio r wordt gemeten als de verhouding van de toegevoegde waarde ten opzichte van

het aantal voltijds tewerkgestelde equivalenten (zie De Ruytter *et al.*, 2012),⁴

$$AP_{s,r} = \frac{TW_{s,r}}{VE_{s,r}}, \quad (2)$$

waar de variabelen $TW_{s,r}$ en $VE_{s,r}$ respectievelijk de toegevoegde waarde en het aantal voltijds tewerkgestelde equivalenten voorstellen. De indicator is bijgevolg gelijk aan de verhouding

$$RAP_{s,r} = \frac{\text{AP van sector } s \text{ in regio } r}{\text{mediaan}(\text{AP van sector } s \text{ in alle regio's})}. \quad (3)$$

2.2. Grafische voorstellingswijze

Net zoals in vorige studies worden de resultaten in dit rapport voorgesteld aan de hand van een *bellenplot*, zie bv. De Ruytter *et al.* (2012), Goesaert and Reynaerts (2012), Reynaerts *et al.* (2013), Baert *et al.* (2013), en Baert and Reynaerts (2013). Bij deze grafische voorstellingswijze worden sectoren voorgesteld als punten (cirkels) in een vlak en kwantitatief gemeten langs een horizontale en een verticale as. De omvang van een cirkel is representatief voor het relatief belang van een sector in de Vlaamse economie (en doorgaans uitgedrukt aan de hand van de door de sector gecreëerde toegevoegde waarde). De horizontale en verticale lijnen op de waarde 1 op deze assen laten toe om sterke en zwakke sectoren eenvoudig van elkaar te onderscheiden.

3. Relatieve performantie van de Vlaamse economie

3.1. Industrie

2011 Figuur 1 geeft de competitieve en economische performantie van de industriële sectoren in Vlaanderen in 2011 grafisch weer. De *economische* performantie van een sector ($RCA_{s,r}$) wordt weergegeven langs de horizontale as, de verticale as stelt de *competitieve* performantie ($RTFP_{s,r}$) voor. Elke cirkel wordt gewogen met het relatief belang van de sector in de Vlaamse industrie (toegevoegde waarde, $TW_{s,r}$). De positie ten opzichte van de rode lijnen geeft aan of de desbetreffende NACE 2-cijfer sector al dan niet beschouwd kan worden als een sterke sector ($RCA_{s,r} > 1, RTFP_{s,r} > 1$).

Op basis van figuur 1 stellen we een grote spreiding vast wat de relatieve competitieve en de relatieve economische performanties van de industriële sectoren in

⁴De creatie van toegevoegde waarde door een onderneming gebeurt bij de omvorming van grondstoffen en halffabricaten tot afgewerkte producten en wordt uitgedrukt in euro, zie De Ruytter *et al.* (2012).

Vlaanderen betreft. Uitschieters in positieve zin zijn tabak (NACE 12), metalen in primaire vorm (NACE 24) en overige industrie (NACE 32): deze sectoren worden gekenmerkt door een sterke competitieve positie en een sterke exportspecialisatie. De sectoren leer (NACE 15), houtindustrie (NACE 16), elektrische apparatuur (NACE 27), andere transportmiddelen (NACE 30) en de productie en distributie van elektriciteit en gas (NACE 35) presteren zwak, zowel wat de relatieve productiviteit als de exportspecialisatie betreft. De sector van de voedingsmiddelen en dranken (NACE 10–11) en de auto-industrie (NACE 29) enerzijds, en de machinebouw (NACE 28) en de afvalindustrie (NACE 38) anderzijds, nemen een neutrale competitieve positie in, respectievelijk in combinatie met een sterke en zwakke mate van economische specialisatie. De competitieve en economische performantie van de resterende industriële sectoren liggen niet in elkaars verlengde: voor deze sectoren contrasteert de sterke (zwakke) exportspecialisatie met de relatief zwakke (sterke) competitieve performantie. We concluderen dat in 2011 slechts enkele sectoren erin slaagden om een sterke competitieve met een sterke economische performantie te combineren.

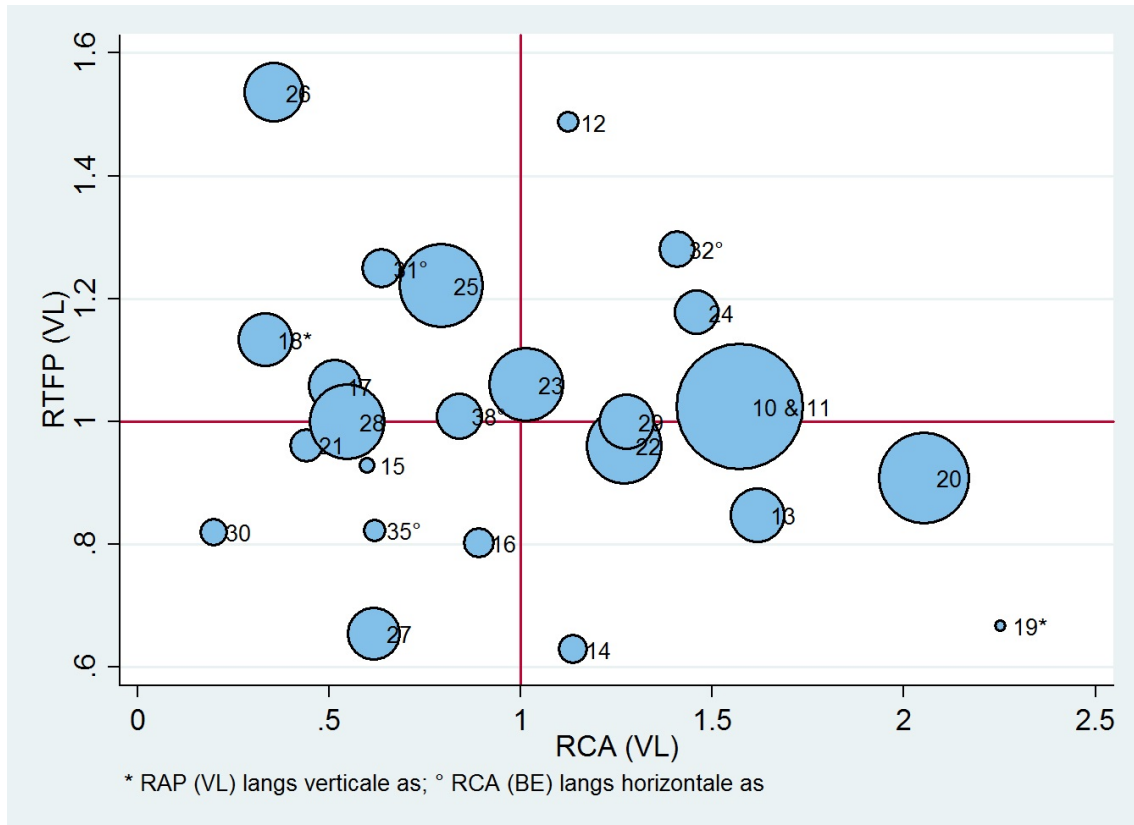
Dynamiek 2010–2011 De maatstaven voor relatieve productiviteit $RTFP_{s,r}$ en $RAP_{s,r}$ werden voor het eerst berekend op basis van cijfergegevens beschikbaar tot en met het jaar 2011. Bijgevolg kunnen deze resultaten vergeleken worden met de productiviteitsschattingen voor het jaar 2010 uit Baert *et al.* (2013), zie figuur 3 in appendix B voor een overzicht.

Tabel 1 geeft een samenvatting van de evolutie van de competitieve positie van de industriële sectoren tussen 2010 en 2011: voor het merendeel van de industriële sectoren wijkt de relatieve totale factorproductiviteit voor 2011 slechts in beperkte mate af van deze in 2010. De voor Vlaanderen belangrijke sector van de voedingsmiddelen en dranken (NACE 10–11) en de sectoren textiel (NACE 13), kleding (NACE 14), leer (NACE 15), metalen in primaire vorm (NACE 24) en de afvalindustrie (NACE 38) kenden daarentegen een aanzienlijke achteruitgang van hun competitieve posities ten opzichte van de referentiegroep. Omdat $RTFP_{s,r}$ een *relatieve* indicator is, vindt een dergelijke achteruitgang zijn oorsprong in twee oorzaken, m.n.

1. een verslechtering van de Vlaamse productiviteit, of
2. een verbetering van de productiviteit van de referentieregio's.

De sectoren papier en papierwaren (NACE 17), installatie en reparatie van machines (NACE 33) en winning, behandeling en distributie van water (NACE 36) en de auto-industrie (NACE 29) waren in 2011 *competitiever* dan de Duitse, Franse

Figuur 1: Benchmarking Vlaamse industrie (NACE 2-cijfer, 2011)

Noot: Bedrijven met 50 werknemers of meer; sectoren gewogen naar toegevoegde waarde en voorgesteld aan de hand van de NACE 2-cijfer code: 10 & 11 voedingsmiddelen en dranken; 12 tabak; 13 textiel; 14 kleding; 15 leer; 16 houtindustrie; 17 papier; 18 drukkerijen, opgenomen media; 19 cokes en petroleumproducten; 20 chemie; 21 farmacie; 22 rubber en kunststof; 23 niet-metaalhoudende minerale producten; 24 metalen in primaire vorm; 25 metaalproducten; 26 informatica, optica/elektronica; 27 elektrische apparatuur; 28 machines; 29 auto-industrie; 30 andere transportmiddelen; 31 meubelen; 32 overige industrie; 35 elektriciteit en gas en 38 afvalindustrie. Niet getoond: 33 installatie en reparatie van machines; 36 water; 37 afvalwaterafvoer en 39 sanering en ander afvalbeheer.

Bron: Eigen berekeningen.

en Spaanse referentieregio's.⁵ Bovendien bemerken we dat de sectoren papier en papierwaren (NACE 17) en winning, behandeling en distributie van water (NACE 36) erin geslaagd zijn om een comparatief nadeel in termen van productiviteit om te buigen in een comparatief voordeel. Daarnaast is de chemische industrie (NACE 20) erin geslaagd om de productiviteitskloof met de referentieregio's te verkleinen.⁶

⁵De sector winning, behandeling en distributie van water (NACE 36) wordt niet getoond in figuur 1 omdat er voor deze sector geen exportgegevens (nodig voor de berekening van de RCA-indicator) beschikbaar zijn. Bijgevolg werd voor deze NACE 2-cijfer sector en voor de sectoren reparatie en installatie van machines en apparaten (NACE 33), afvalwaterindustrie (NACE 37) en sanering en ander afvalbeheer (NACE 39) de RCA indicator gesubstitueerd met de REI indicator, zie tabel 4 in appendix A.

⁶Naar analogie met de rederening voor een achteruitgang van de concurrentiepositie van een sector in Vlaanderen, kan de verbetering van de relatieve competitieve performantie eveneens twee oorzaken hebben: een sector in Vlaanderen kan competitiever geworden zijn door een verbetering van de eigen productiviteit of door een achteruitgang van de productiviteit in de andere regio's.

Tabel 1: Competitieve prestatie industrie 2010–2011 (NACE 2-cijfer, $RTFP_{s,r}$)

NACE	Omschrijving	2010	2011	Δ RTFP
10–11	Voedingsmiddelen en dranken	1,19	1,02	-0,17
12	Tabaksproducten	*1,93	*1,85	-0,08
13	Textiel	0,95	0,85	-0,10
14	Kleding	0,75	0,63	-0,12
15	Leer en producten van leer	*1,00	*0,85	-0,15
16	Houtindustrie, exclusief meubelen	0,81	0,80	-0,01
17	Papier en papierwaren	0,93	1,06	+0,13
18	Drukkerijen, reproductie van opgenomen media	*1,14	*1,13	-0,01
19	Cokes en geraffineerde aardolieproducten	0,74	0,67	-0,07
20	Chemische producten	0,76	0,91	+0,15
21	Farmaceutische grondstoffen en producten	0,92	0,96	+0,04
22	Producten van rubber of kunststof	0,91	0,96	+0,05
23	Andere niet-metaalhoudende minerale producten	1,02	1,06	+0,04
24	Metalen in primaire vorm	1,32	1,18	-0,14
25	Producten van metaal, exclusief machines en apparaten	1,27	1,22	-0,05
26	Informaticaproducten en elektronische en optische producten	1,40	1,54	+0,14
27	Elektrische apparatuur	0,74	0,66	-0,08
28	Machines, apparaten en werktuigen, n.e.g.	1,00	1,00	
29	Auto's, aanhangwagens en opleggers	0,74	1,00	+0,26
30	Andere transportmiddelen	0,63	0,82	+0,19
31	Meubelen	1,33	1,25	-0,08
32	Overige industrie	1,23	1,28	+0,05
33	Reparatie en installatie van machines en apparaten	0,33	0,43	+0,10
35	Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht	0,77	0,82	+0,05
36	Winning, behandeling en distributie van water	0,85	1,89	+1,04
37	Afvalwaterafvoer	1,54	1,78	+0,24
38	Inzameling, verwerking en verwijdering van afval	1,16	1,01	-0,15

vervolg op volgende pagina

Tabel 1 – *vervolg van vorige pagina*

NACE	Omschrijving	2010	2011	Δ RTFP
39	Sanering en ander afvalbeheer	0,84	0,97	+0,13

Noot: Bedrijven met 50 werknemers of meer; * verwijst naar de RAP.

Bron: Eigen berekeningen.

3.2. Diensten

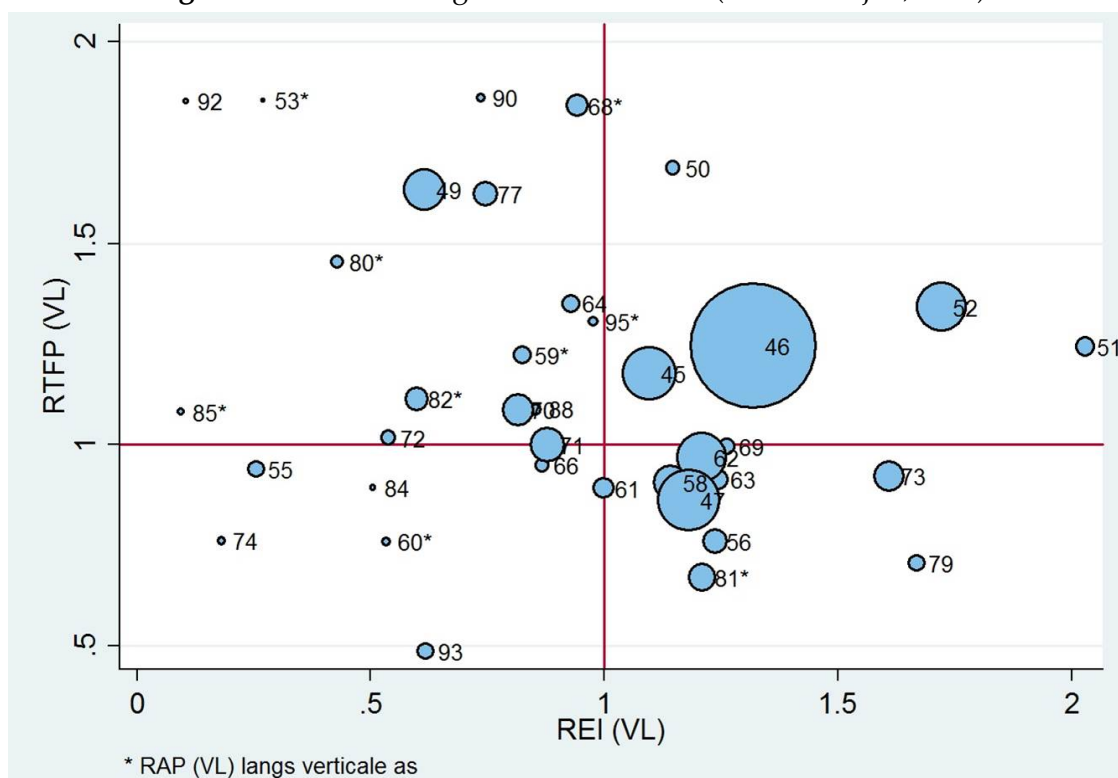
2011 Figuur 2 stelt de relatieve competitieve performantie (relatieve totale factorproductiviteit, $RTFP_{s,r}$) van de diensten in Vlaanderen in 2011 voor langs de verticale as. Vermits exportgegevens voor diensten onbestaande zijn, wordt de economische specialisatie op de horizontale as weergegeven door de *revealed economic importance* ($REI_{s,r}$) indicator, de maatstaf ontwikkeld door STORE (Baert and Reynaerts, 2013). De omtrek van de cirkel (toegevoegde waarde, $TW_{s,r}$) is opnieuw representatief voor het relatieve belang van de sector in het geheel van de Vlaamse economie.

De sector groothandel exclusief auto's en motorfietsen (NACE 46) is de belangrijkste sector in termen van toegevoegde waarde binnen het geheel van Vlaamse industrie en diensten: deze sector creëerde in 2011 meer dan 20 procent van de toegevoegde waarde binnen de Vlaamse economie. Bovendien combineert deze sector, net zoals de sectoren groot- en detailhandel in auto's en motorfietsen (NACE 45), vervoer over water (NACE 50), luchtvaart (NACE 51) en opslag en vervoerondersteunende activiteiten (NACE 52), een sterke competitieve met een sterke economische positie. De overige sectoren worden veelal gekenmerkt door contrasterende competitieve en economische prestaties.

Dynamiek 2010–2011 Op basis van de productiviteitsschattingen uit Baert *et al.* (2013) voorgesteld in figuur 4 in appendix B, kan ook hier de evolutie van de competitieve performantie van de diensten in kaart gebracht worden voor de periode 2010–2011. Uit tabel 2 concluderen we dat voor het gros van deze sectoren de competitieve posities slechts in beperkte mate gewijzigd zijn over de betreffende periode. Een aantal sectoren waaronder de horeca (NACE 55–56), reclamewezen en marktonderzoek (NACE 73) en overige wetenschappelijke en technische activiteiten (NACE 74) zagen een achteruitgang van hun competitieve positie in die mate dat hun comparatief voordeel ten opzichte van de referentiegroep omsloeg naar een comparatief nadeel. De sector speur- en ontwikkelingswerk op wetenschappelijk gebied (NACE 72) wist daarentegen het comparatief nadeel in 2010 om te zetten in een comparatief voordeel anno 2011.

Wat de evolutie tussen 2010 en 2011 betreft, geeft figuur 2 aan dat de verschuivingen in de economische performanties meer uitgesproken zijn dan voor de competitieve performanties, zie ook tabel 3. De volgende sectoren kenden een verslechtering inzake economische specialisatie: vervoer te land en via pijpleidingen (NACE 49), posten en koeriers (NACE 53), verschaffen van accommodatie (NACE 55), financiële dienstverlening (NACE 64), ondersteunende activiteiten voor verzekeringen en pensioenfondsen (NACE 66), speur- en ontwikkelingswerk

Figuur 2: Benchmarking Vlaamse diensten (NACE 2-cijfer, 2011)

Noot: Bedrijven met 50 werknemers of meer; 45 groot- en detailhandel in auto's en motorfietsen; 46 groothandel, excl. auto's en motorfietsen; 47 detailhandel, excl. auto's en motorfietsen; 49 vervoer te land en via pijpleidingen; 50 vervoer over water; 51 luchtvaart; 52 opslag en vervoerondersteunende activiteiten; 53 posten en koeriers; 55 verschaffen van accommodatie; 56 eet- en drinkgelegenheden; 58 uitgeverijen; 59 productie van films en video- en televisieprogramma's, uitgeverijen van muziekopnamen; 60 uitzending van radio- en televisieprogramma's, abonneetelevisie; 61 telecommunicatie; 62 computerprogrammering, consultancy en aanverwante activiteiten; 63 dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie; 64 financiële dienstverlening; 65 verzekeringen en pensioenfondsen, excl. verplichte sociale verzekeringen; 66 ondersteunende activiteiten voor verzekeringen en pensioenfondsen; 68 exploitatie van en handel in onroerend goed; 69 rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening; 70 activiteiten van hoofdkantoren, adviesbureaus op het gebied van bedrijfsbeheer; 71 architecten en ingenieurs; technische testen en toetsen; 72 speur- en ontwikkelingswerk op wetenschappelijk gebied; 73 reclamewezen en marktonderzoek; 74 overige wetenschappelijke en technische activiteiten; 77 verhuur en lease; 78 arbeidsbemiddeling en personeelswerk; 79 reisbureaus aanverwante activiteiten; 80 beveiligings- en opsporingsdiensten; 81 diensten in verband met gebouwen; landschapsverzorging; 82 administratieve en ondersteunende activiteiten; 84 openbaar bestuur en defensie, verplichte sociale verzekeringen; 85 onderwijs; 86 menselijke gezondheidszorg; 87 tehuizen; 88 maatschappelijke dienstverlening waarbij geen onderdak wordt verschaft; 90 creatieve activiteiten, kunst en amusement; 91 bibliotheken, archieven, musea en overige culturele activiteiten; 92 loterijen en kansspelen; 93 sport, ontspanning en recreatie; 94 verenigingen; 95 reparatie van computers en consumentenartikelen en 96 overige persoonlijke diensten. Niet getoond: 75 veterinaire diensten.

Bron: Eigen berekeningen.

op wetenschappelijk gebied (NACE 72), administratieve en ondersteunende diensten (NACE 78 t.e.m. NACE 82) en creatieve activiteiten, kunst en amusement (NACE 90). De sectoren vervoer over water (NACE 50), eet- en drinkgelegenheden (NACE 56) en uitgeverijen (NACE 58) zijn er evenwel in geslaagd om een comperatief voordeel uit te bouwen ten opzichte van de referentiegroep. Tot slot stellen we vast dat er weinig samenhang bestaat tussen de evolutie van de competitieve en economische performantie van de dienstensectoren over de periode 2010–2011.

Tabel 2: Competitieve performantie diensten 2010–2011 (NACE 2-cijfer, $RTFP_{s,r}$)

NACE	Omschrijving	2010	2011	Δ RTFP
45	Groot- en detailhandel in auto's en motorfietsen	1,05	1,18	+0,13
46	Groothandel, exclusief auto's en motorfietsen	1,27	1,25	-0,02
47	Detailhandel, exclusief auto's en motorfietsen	0,92	0,86	-0,06
49	Vervoer te land en vervoer via pijpleidingen	1,48	1,63	+0,15
50	Vervoer over water	1,89	1,69	-0,20
51	Luchtvaart	1,00	1,24	+0,24
52	Opslag en vervoerondersteunende activiteiten	1,12	1,34	+0,22
53	Posterijen en koeriers	*1,54	*1,86	+0,32
55	Verschaffen van accommodatie	1,16	0,94	-0,22
56	Eet- en drinkgelegenheden	1,12	0,76	-0,36
58	Uitgeverijen	0,83	0,90	+0,07
59	Productie van films en video- en televisieprogramma's, uitgeverijen van muziekopnamen	*1,05	*1,22	+0,17
61	Telecommunicatie	0,93	0,89	-0,04
62	Computerprogrammering, consultancy en aanverwante activiteiten	*1,19	*1,16	-0,03
63	Dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie	0,95	0,91	-0,04
64	Financiële dienstverlening	1,26	1,35	+0,09
66	Ondersteunende activiteiten voor verzekeringen en pensioenfondsen	0,52	0,95	+0,43
68	Exploitatie van en handel in onroerend goed	*1,84	*1,84	
69	Rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening	1,08	1,00	-0,08
70	Activiteiten van hoofdkantoren; adviesbureaus op het gebied van bedrijfsbeheer	*1,03	*1,36	+0,33
71	Architecten en ingenieurs; technische testen en toetsen	1,00	1,00	
72	Speur- en ontwikkelingswerk op wetenschappelijk gebied	0,82	1,02	+0,20
73	Reclamewezen en marktonderzoek	1,21	0,92	-0,29
74	Overige wetenschappelijke en technische activiteiten	1,18	0,76	0,42

vervolg op volgende pagina

Tabel 2 – *vervolg van vorige pagina*

NACE	Omschrijving	2010	2011	Δ RTFP
75	Veterinaire diensten	*1,00	*1,00	
77	Verhuur en lease	1,50	1,62	+0,12
78	Arbeidsbemiddeling en personeelswerk	*1,55	*2,27	+0,72
79	Reisbureaus, reisorganisatoren, reserveringsbureaus en andere activiteiten	0,98	0,71	-0,27
80	Beveiligings- en opsporingsdiensten	*0,43	*1,45	+1,02
81	Diensten in verband met gebouwen; land-schapsverzorging	*0,85	*0,67	-0,18
82	Administratieve en ondersteunende activiteiten	*1,00	*1,11	+0,11
84	Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen	1,06	0,89	-0,17
85	Onderwijs	*1,61	*1,08	-0,53
86	Menselijke gezondheidszorg	3,41	2,71	-0,70
87	Tehuizen	1,20	2,03	+0,83
88	Maatschappelijke dienstverlening waarbij geen onderdak wordt verschaft	1,23	1,09	-0,14
90	Creatieve activiteiten, kunst en amusement	*2,48	*3,29	+0,81
92	Loterijen en kansspelen	1,30	1,85	+0,55
93	Sport, ontspanning en recreatie	0,67	0,49	-0,18
95	Reparatie van computers en consumentenartikelen	*1,19	*1,31	+0,12

Noot: Bedrijven met 50 werknemers of meer; * verwijst naar de RAP.

Bron: Eigen berekeningen.

Tabel 3: Economische specialisatie diensten 2010–2011 (NACE 2-cijfer, $REI_{s,r}$)

NACE	Omschrijving	2010	2011	Δ REI
45	Groot- en detailhandel in auto's en motorfietsen	1,11	1,10	-0,01
46	Groothandel, exclusief auto's en motorfietsen	1,42	1,32	-0,10
47	Detailhandel, exclusief auto's en motorfietsen	1,08	1,18	+0,10
49	Vervoer te land en vervoer via pijpleidingen	0,86	0,62	-0,24
50	Vervoer over water	0,73	1,15	+0,42
51	Luchtvaart	2,32	2,03	-0,29
52	Opslag en vervoerondersteunende activiteiten	1,44	1,72	+0,28
53	Posterijen en koeriers	0,42	0,27	-0,15
55	Verschaffen van accommodatie	0,41	0,26	-0,15
56	Eet- en drinkgelegenheden	0,82	1,24	+0,42
58	Uitgeverijen	0,92	1,14	+0,22
59	Productie van films en video- en televisieprogramma's, uitgeverijen van muziekopnamen	0,73	0,83	+0,10
61	Telecommunicatie	1,25	1,00	-0,25
62	Computerprogrammering, consultancy en aanverwante activiteiten	1,24	1,21	-0,03
63	Dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie	1,80	1,24	-0,56
64	Financiële dienstverlening	1,09	0,93	-0,16
66	Ondersteunende activiteiten voor verzekeringen en pensioenfondsen	1,17	0,87	-0,30
68	Exploitatie van en handel in onroerend goed	0,90	0,94	+0,04
69	Rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening	1,50	1,26	-0,24
70	Activiteiten van hoofdkantoren; adviesbureaus op het gebied van bedrijfsbeheer	0,73	0,82	+0,09
71	Architecten en ingenieurs; technische testen en toetsen	0,93	0,88	-0,05
72	Speur- en ontwikkelingswerk op wetenschappelijk gebied	0,72	0,54	-0,18
73	Reclamewezen en marktonderzoek	1,89	1,61	-0,28
74	Overige wetenschappelijke en technische activiteiten	0,18	0,18	

vervolg op volgende pagina

Tabel 3 – *vervolg van vorige pagina*

NACE	Omschrijving	2010	2011	Δ REI
75	Veterinaire diensten	12,97	10,34	-2,63
77	Verhuur en lease	0,73	0,75	+0,02
78	Arbeidsbemiddeling en personeelswerk	0,64	0,23	-0,41
79	Reisbureaus, reisorganisatoren, reserveringsbureaus en andere activiteiten	2,28	1,67	-0,61
80	Beveiligings- en opsporingsdiensten	0,87	0,43	-0,44
81	Diensten in verband met gebouwen; land-schapsverzorging	1,40	1,21	-0,19
82	Administratieve en ondersteunende activiteiten	0,66	0,60	-0,06
84	Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen	0,23	0,50	+0,27
85	Onderwijs	0,07	0,09	+0,02
86	Menselijke gezondheidszorg	0,13	0,13	
87	Tehuizen	0,56	0,61	+0,05
88	Maatschappelijke dienstverlening waarbij geen onderdak wordt verschaft	0,34	0,85	+0,51
90	Creatieve activiteiten, kunst en amusement	1,82	0,74	-1,08
92	Loterijen en kansspelen	0,22	0,10	-0,12
93	Sport, ontspanning en recreatie	0,54	0,62	+0,08
95	Reparatie van computers en consumentenartikelen	0,96	0,98	+0,02

Noot: Bedrijven met 50 werknemers of meer.

Bron: Eigen berekeningen.

4. Overzicht en besluit

In deze studie werd aan de hand van een aantal economische kernindicatoren een beeld geschetst van de toestand van de Vlaamse industrie en diensten voor het jaar 2011. De resultaten geven aan dat slechts een beperkt aantal industriële sectoren gekenmerkt wordt door zowel een sterke competitieve als een sterke economische performantie. Voor de voor Vlaanderen belangrijke sector voedingsmiddelen en dranken (NACE 10–11) en de chemische industrie (NACE 20) contrasteert de sterke exportspecialisatie met een relatief zwakke competitieve positie. Vergeleken met voorgaande berekeningen bemerken we dat het concurrentievermogen van het merendeel van de industriële sectoren vrij stabiel is over de periode 2010–2011. Een aantal sectoren waaronder voedingsmiddelen en dranken (NACE 10–11) en de sectoren textiel (NACE 13), kleding (NACE 14) en leer (NACE 15) kenden echter een aanzienlijke achteruitgang van de concurrentiepositie ten opzichte van de referentiegroep. Wat de chemische industrie (NACE 20) in Vlaanderen betreft, stellen we vast dat deze sector anno 2011 nog steeds een comparatief nadeel kent, maar er toch in geslaagd is om de productiviteitskloof met de referentiegroep te verkleinen. De sectoren papier en papierwaren (NACE 17) en winning, behandeling en distributie van water (NACE 36) zijn er tussen 2010 en 2011 zelfs in geslaagd om een comparatief nadeel om te buigen naar een comparatief voordeel.

Net zoals bij de industriële sectoren combineert bij de diensten slechts een handvol sectoren een sterke competitieve met een sterke economische performantie waaronder de zeer belangrijke sector van de groothandel exclusief auto's en motorfietsen (NACE 46). Het merendeel van de diensten wordt echter gekenmerkt door contrasterende competitieve en economische prestaties. Wat de evolutie van de relatieve factorproductiviteit betreft, stellen we vast dat deze voor het gros van de dienstensectoren slechts in beperkt mate gewijzigd is over de periode 2010–2011. Horeca (NACE 55–56) en reclamewezen en marktonderzoek (NACE 73) kenden een verslechtering van hun competitieve positie ten opzichte van de referentiegroep. Een belangrijke vaststelling is dat de verschuivingen inzake de economische prestaties bij diensten meer uitgesproken zijn dan de verschuivingen in de competitieve prestaties. De sectoren vervoer over water (NACE 50), eet- en drinkgelegenheden (NACE 56) en uitgeverijen (NACE 58) zijn erin geslaagd om hun economische positie om te buigen naar een comparatief voordeel, terwijl de sectoren financiële dienstverlening (NACE 64) en creatieve activiteiten, kunst en amusement (NACE 90) anno 2011 een comparatief nadeel ondervonden ten opzichte van de Duitse, Franse en Spaanse referentieregio's.

Referenties

- Aelvoet, A. and Merlevede, B. (2013), "Ondernemerschapskapitaal in Vlaanderen, België en Europa. Verkennende data-analyse op basis van ondernemingsgegevens," *Beleidsrapport STORE-B-13-002*, Steunpunt Ondernemen & Regionale Economie, URL <http://steunpuntore.be/publicaties-1/wp1/store-b-13-002.pdf>. [33]
- Baert, L., De Ruytter, S., Konings, J., Lecocq, C. and Reynaerts, J. (2013), "VRWI Toekomstverkenningen 2025. Economische activiteit in Vlaanderen," *Beleidsrapport STORE-B-13-013*, Steunpunt Ondernemen & Regionale Economie. [2, 6, 8, 9, 14]
- Baert, L. and Reynaerts, J. (2013), "Het transformatiepotentieel van de Vlaamse economie. De competitieve evolutie van industrie en diensten 2005–2011," *Beleidsrapport STORE-B-13-019*, Steunpunt Ondernemen & Regionale Economie. [5, 6, 7, 8, 14]
- Bureau van Dijk (2013), "Amadeus. A Database of Comparable Financial Information for Public and Private Companies Across Europe," *Database*, URL <http://www.bvdinfo.com/Products/Company-Information/International/Amadeus>. [6]
- Comtrade (2012), "United Nations Commodity Trade Statistics Database," *Database*, URL <http://data.un.org/browse.aspx?d=ComTrade>. [6]
- De Ruytter, S., Goesaert, T., Konings, J. and Reynaerts, J. (2012), "Sectoranalyse van de Vlaamse Industrie," *Beleidsrapport STORE-B-12-001*, Steunpunt Ondernemen & Regionale Economie, URL <https://prep.cc.kuleuven.be/steunpuntore/publicaties-1/20120703beleidsrapport.pdf>. [6, 8, 33]
- ECOOM (2011), *Vlaams indicatorenboek 2011*, Expertisecentrum O&O Monitoring van de Vlaamse Gemeenschap, Brussel. [6]
- Eurostat (2010), "Regions in the European Union, Nomenclature of Territorial Units for Statistics NUTS 2010/EU-27," *Tech. rep.*, Eurostat Methodologies and Working Papers, European Commission, URL http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-RA-11-011/EN/KS-RA-11-011-EN.PDF. [7]
- Goesaert, T. and Reynaerts, J. (2012), "De concurrentiepositie van de Vlaamse industrie. Een nationaal en internationaal perspectief,"

Beleidsrapport STORE-B-12-012, Steunpunt Ondernemen & Regionale Economie, URL <http://steunpuntore.be/publicaties-1/wp3/store-b-12-012-compvlaanderen.pdf>. [6, 7, 8, 33]

OECD (2012), "Producer Prices Index (PPI)," *OECD statistics website*, Organisation for Economic Co-Operation and Development, Paris, URL <http://stats.oecd.org/>. [6]

Reynaerts, J., Baert, L., De Ruytter, S. and Lecocq, C. (2013), "Een analytisch raamwerk voor het concurrentievermogen van industriële sectoren," *Over.Werk* 23(2), pp. 39–44. [7, 8]

A. Competitieve positie 2011

Tabel 4: Concurrentiepositie industrie (NACE 2-cijfer, 2011)

NACE	Omschrijving	RTFP	RAP	RCA	REI	TW
10-11	Voedingsmiddelen en dranken	1,02 (+)	1,07 (+)	1,57 (+)	1,66 (+)	8,06
12	Tabaksproducten	1,49 (+)	1,85 (+)	1,12 (+)	2,02 (+)	0,22
13	Textiel	0,85 (-)	0,75 (-)	1,62 (+)	2,42 (+)	1,49
14	Kleding	0,63 (-)	0,61 (-)	1,14 (+)	1,51 (+)	0,43
15	Leer en producten van leer	0,93 (-)	0,85 (-)	0,60 (-)	0,49 (-)	0,11
16	Houtindustrie, exclusief meubelen	0,80 (-)	0,82 (-)	0,89 (-)	1,26 (+)	0,47
17	Papier en papierwaren	1,06 (+)	1,02 (+)	0,51 (-)	1,13 (+)	1,41
18	Drukkerijen, reproductie van opgenomen media		1,13 (+)	0,33 (-)	1,63 (+)	1,43
19	Cokes en geraffineerde aardolieproducten		0,67 (-)	2,25 (+)	2,97 (+)	0,06
20	Chemische producten	0,91 (-)	0,87 (-)	2,05 (+)	1,64 (+)	4,19
21	Farmaceutische grondstoffen en producten	0,96 (-)	1,07 (+)	0,44 (-)	0,68 (-)	0,56
22	Producten van rubber of kunststof	0,96 (-)	0,96 (-)	1,27 (+)	1,32 (+)	2,86
23	Andere niet-metaalhoudende minerale producten	1,06 (+)	1,03 (+)	1,02 (+)	1,30 (+)	2,81
24	Metalen in primaire vorm	1,18 (+)	1,20 (+)	1,46 (+)	0,90 (-)	0,98
25	Producten van metaal, exclusief machines en apparaten	1,22 (+)	1,23 (+)	0,79 (-)	0,71 (-)	3,60
26	Informaticaproducten en elektronische en optische producten	1,54 (+)	1,70 (+)	0,36 (-)	0,60 (-)	1,76
27	Elektrische apparatuur	0,66 (-)	0,62 (-)	0,62 (-)	0,73 (-)	1,42

vervolg op volgende pagina

Tabel 4 – *vervolg van vorige pagina*

NACE	Omschrijving	RTFP	RAP	RCA	REI	TW
28	Machines, apparaten en werktuigen, n.e.g.	1,00	1,00	0,55 (-)	0,62 (-)	2,95
29	Auto's, aanhangwagens en opleggers	1,00	1,03 (+)	1,28 (+)	0,95 (-)	1,50
30	Andere transportmiddelen	0,82 (-)	0,79 (-)	0,20 (-)	0,60 (-)	0,37
31	Meubelen	1,25 (+)	1,35 (+)	*0,64 (-)	1,00	0,76
32	Overige industrie	1,28 (+)	1,35 (+)	*1,41 (+)	0,49 (-)	0,64
33	Reparatie en installatie van machines en apparaten	0,43 (-)	0,43 (-)		0,16 (-)	0,25
35	Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht	0,82 (-)	0,90 (-)	*0,62 (-)	0,26 (-)	0,24
36	Winning, behandeling en distributie van water	1,89 (+)	0,51 (-)		0,51 (-)	0,01
37	Afvalwaterafvoer	1,78 (+)	2,00 (+)		0,32 (-)	0,03
38	Inzameling, verwerking en verwijdering van afval	1,01 (+)	1,28 (+)	*0,84 (-)	0,69 (-)	1,06
39	Sanering en ander afvalbeheer	0,97 (-)	1,13 (+)		2,95 (+)	0,08

Noot: Bedrijven met 50 werknemers of meer; (+) en (-) verwijzen respectievelijk naar sectoren met een comparatief voor- of nadeel; * verwijst naar de Belgische RCA-indicator.

Bron: Eigen berekeningen.

Tabel 5: Concurrentiepositie diensten (NACE 2-cijfer, 2011)

NACE	Omschrijving	RTFP	RAP	REI	TW
45	Groot- en detailhandel in auto's en motorfietsen	1,18 (+)	1,55 (+)	1,10 (+)	4,18
46	Groothandel, exclusief auto's en motorfietsen	1,25 (+)	1,33 (+)	1,32 (+)	22,94
47	Detailhandel, exclusief auto's en motorfietsen	0,86 (-)	1,03 (+)	1,18 (+)	5,60
49	Vervoer te land en vervoer via pijpleidingen	1,63 (+)	1,90 (+)	0,62 (-)	2,44
50	Vervoer over water	1,69 (+)	2,28 (+)	1,15 (+)	0,25
51	Luchtvaart	1,24 (+)	1,05 (+)	2,03 (+)	0,51
52	Opslag en vervoerondersteunende activiteiten	1,34 (+)	1,35 (+)	1,72 (+)	3,51
53	Posterijen en koeriers		1,86 (+)	0,27 (-)	0,03
55	Verschaffen van accommodatie	0,94 (-)	0,99 (-)	0,26 (-)	0,37
56	Eet- en drinkgelegenheden	0,76 (-)	0,78 (-)	1,24 (+)	0,86
58	Uitgeverijen	0,90 (-)	0,69 (-)	1,14 (+)	1,71
59	Productie van films en video- en televisieprogramma's, uitgeverijen van muziekopnamen		1,22 (+)	0,83 (-)	0,46
60	Uitzending van radio- en televisieprogramma's, abonneetelevisie		0,76 (-)	0,53 (-)	0,08
61	Telecommunicatie	0,89 (-)	0,96 (-)	1,00	0,59
62	Computerprogrammering, consultancy en en aanverwante activiteiten	0,97 (-)	1,16 (+)	1,21 (+)	3,53
63	Dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie	0,91 (-)	0,86 (-)	1,24 (+)	0,62
64	Financiële dienstverlening	1,35 (+)	1,48 (+)	0,93 (-)	0,48
66	Ondersteunende activiteiten voor verzekeringen en pensioenfondsen	0,95 (-)	1,00	0,87 (-)	0,28

vervolg op volgende pagina

Tabel 5 – *vervolg van vorige pagina*

NACE	Omschrijving	RTFP	RAP	REI	TW
68	Exploitatie van en handel in onroerend goed		1,84 (+)	0,94 (-)	0,68
69	Rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening	1,00	1,05 (+)	1,26 (+)	0,40
70	Activiteiten van hoofdkantoren; adviesbureaus op het gebied van bedrijfsbeheer	1,09 (+)	1,36 (+)	0,82 (-)	1,41
71	Architecten en ingenieurs; technische testen en toetsen	1,00	0,89 (-)	0,88 (-)	1,72
72	Speur- en ontwikkelingswerk op wetenschappelijk gebied	1,02 (+)	0,86 (-)	0,54 (-)	0,34
73	Reclamewezen en marktonderzoek	0,92 (-)	1,48 (+)	1,61 (+)	1,29
74	Overige wetenschappelijke en technische activiteiten	0,76 (-)	0,70 (-)	0,18 (-)	0,10
75	Veterinaire diensten		1,00	10,34 (+)	0,02
77	Verhuur en lease	1,62 (+)	2,15 (+)	0,75 (-)	0,92
78	Arbeidsbemiddeling en personeelswerk		2,27 (+)	0,23 (-)	0,06
79	Reisbureaus, reisorganisatoren, reserveringsbureaus en andere activiteiten	0,71 (-)	0,77 (-)	1,67 (+)	0,40
80	Beveiligings- en opsporingsdiensten		1,45 (+)	0,43 (-)	0,21
81	Diensten in verband met gebouwen; landschapsverzorging		0,67 (-)	1,21 (+)	1,13
82	Administratieve en ondersteunende activiteiten		1,11 (+)	0,60 (-)	0,80
84	Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen	0,89 (-)	0,97 (-)	0,50 (-)	0,06
85	Onderwijs		1,08 (+)	0,09 (-)	0,06
86	Menselijke gezondheidszorg	2,71 (+)	2,93 (+)	0,13 (-)	0,68
87	Tehuizen	2,03 (+)	1,53 (+)	0,61 (-)	0,67
88	Maatschappelijke dienstverlening waarbij geen onderdak wordt verschaft	1,09 (+)	0,99 (-)	0,85 (-)	0,18

vervolg op volgende pagina

Tabel 5 – *vervolg van vorige pagina*

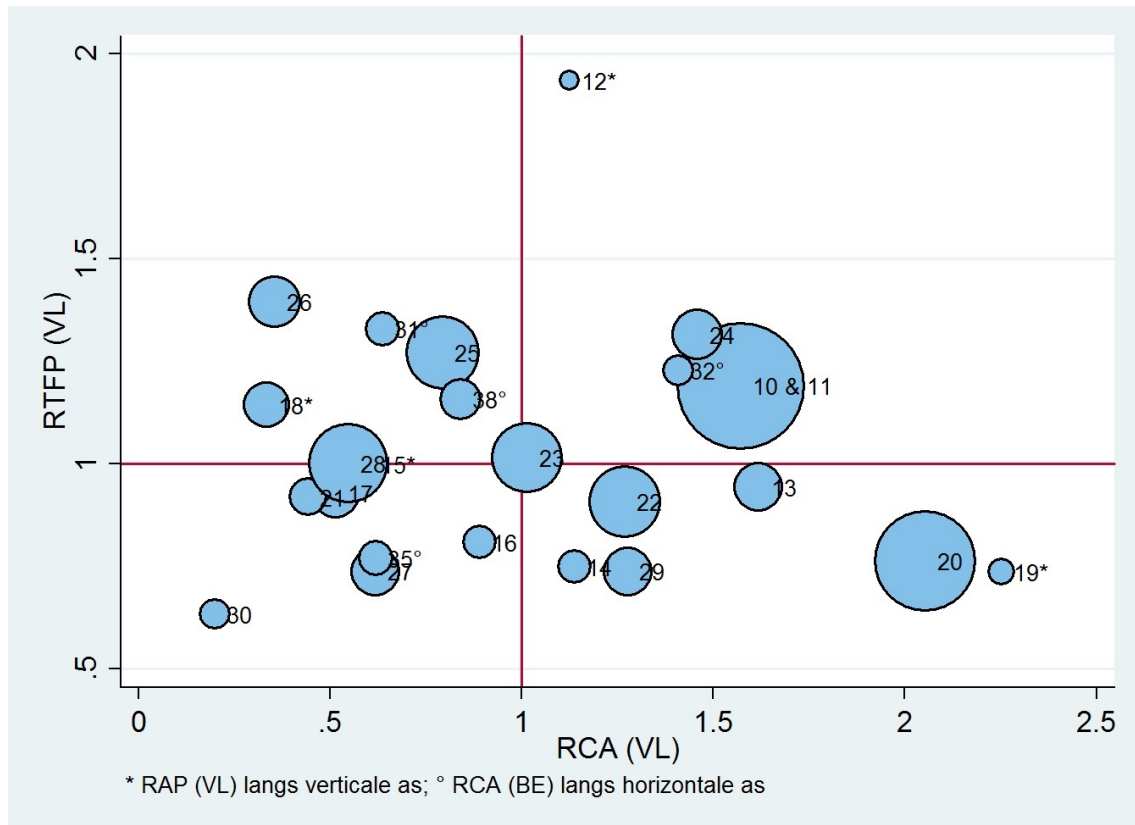
NACE	Omschrijving	RTFP	RAP	REI	TW
90	Creatieve activiteiten, kunst en amusement	1,86 (+)	3,29 (+)	0,74 (-)	0,11
91	Bibliotheken, archieven, musea en overige culturele activiteiten	2,46 (+)	6,08 (+)	0,24 (-)	0,03
92	Loterijen en kansspelen	1,85 (+)	2,01 (+)	0,10 (-)	0,04
93	Sport, ontspanning en recreatie	0,49 (-)	0,45 (-)	0,62 (-)	0,37
95	Reparatie van computers en consumentenartikelen		1,31 (+)	0,98 (-)	0,15

Noot: Bedrijven met 50 werknemers of meer; (+) en (-) verwijzen respectievelijk naar sectoren met een comparatief voor- of nadeel.

Bron: Eigen berekeningen.

B. Competitieve positie 2010

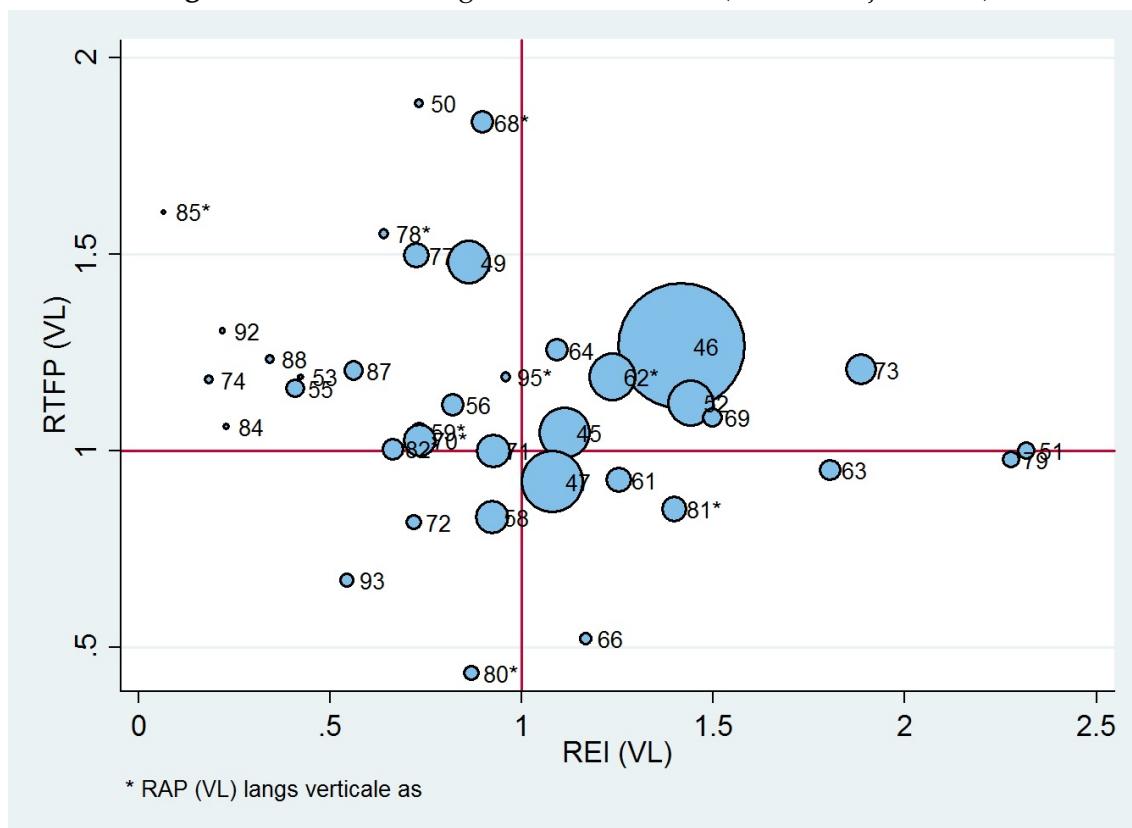
Figuur 3: Benchmarking Vlaamse industrie (NACE 2-cijfer, 2010)

Noot: Sectoren gewogen naar toegevoegde waarde en voorgesteld aan de hand van de NACE 2-cijfer code: 10 & 11 voedingsmiddelen en dranken; 12 tabak; 13 textiel; 14 kleding; 15 leer; 16 houtindustrie; 17 papier; 18 drukkerijen, opgenomen media; 19 cokes en petroleumproducten; 20 chemie; 21 farmacie; 22 rubber en kunststof; 23 niet-metaalhoudende minerale producten; 24 metalen in primaire vorm; 25 metaalproducten; 26 informatica, optica/elektronica; 27 elektrische apparatuur; 28 machines; 29 auto-industrie; 30 andere transportmiddelen; 31 meubelen; 32 overige industrie; 35 elektriciteit en gas en 38 afvalindustrie. Niet getoond: 33 installatie en reparatie van machines; 36 water; 37 afvalwaterafvoer en 39 sanering en ander afvalbeheer. Bedrijven met 50 werknemers of meer.

Bron: Eigen berekeningen.

Figuur 4: Benchmarking Vlaamse diensten (NACE 2-cijfer, 2010)

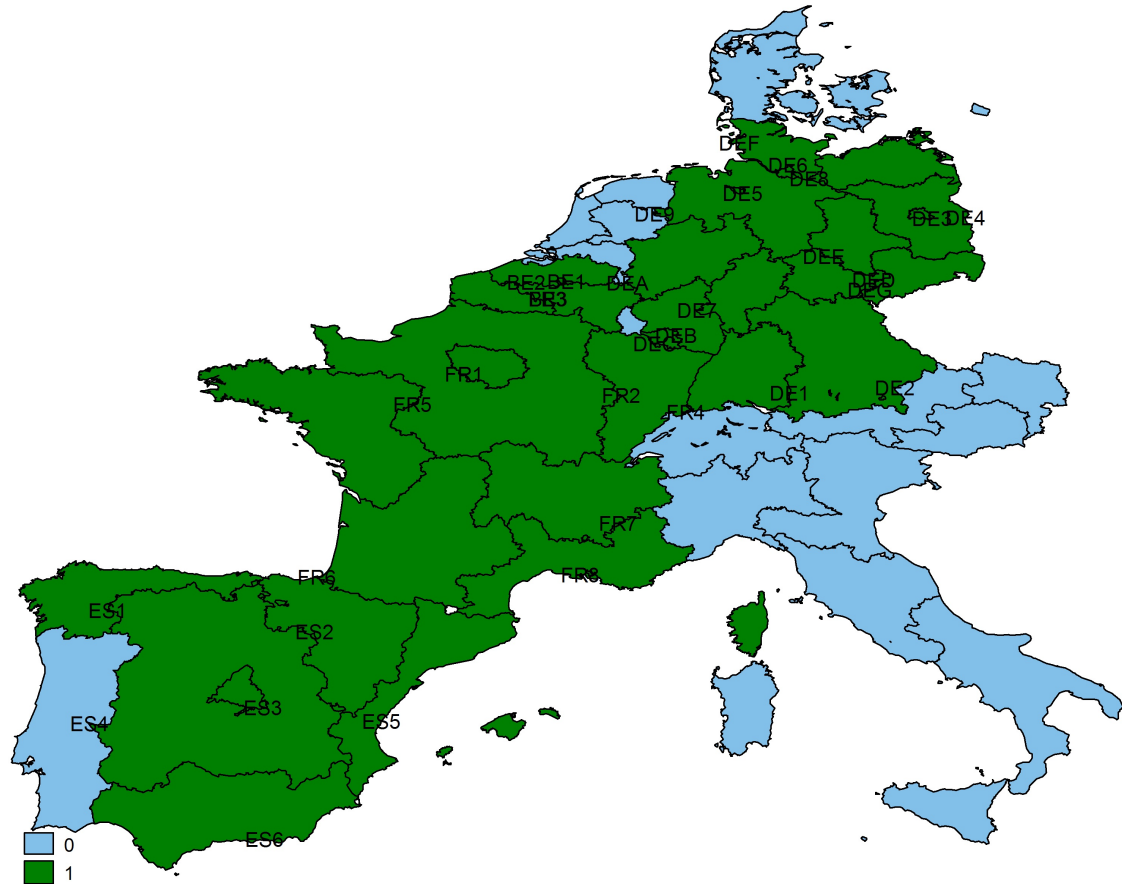

Noot: 45 groot- en detailhandel in auto's en motorfietsen; 46 groothandel, excl. auto's en motorfietsen; 47 detailhandel, excl. auto's en motorfietsen; 49 vervoer te land en via pijpleidingen; 50 vervoer over water; 51 luchtvaart; 52 opslag en vervoerondersteunende activiteiten; 53 posten en koeriers; 55 verschaffen van accommodatie; 56 eet- en drinkgelegenheden; 58 uitgeverijen; 59 productie van films en video- en televisieprogramma's, uitgeverijen van muziekopnamen; 60 uitzending van radio- en televisieprogramma's, abonneetelevisie; 61 telecommunicatie; 62 computerprogrammering, consultancy en aanverwante activiteiten; 63 dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie; 64 financiële dienstverlening; 65 verzekeringen en pensioenfondsen, excl. verplichte sociale verzekeringen; 66 ondersteunende activiteiten voor verzekeringen en pensioenfondsen; 68 exploitatie van en handel in onroerend goed; 69 rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening; 70 activiteiten van hoofdkantoren, adviesbureaus op het gebied van bedrijfsbeheer; 71 architecten en ingenieurs; technische testen en toetsen; 72 speur- en ontwikkelingswerk op wetenschappelijk gebied; 73 reclamewezen en marktonderzoek; 74 overige wetenschappelijke en technische activiteiten; 77 verhuur en lease; 78 arbeidsbemiddeling en personeelswerk; 79 reisbureaus aanverwante activiteiten; 80 beveiligings- en opsporingsdiensten; 81 diensten in verband met gebouwen; landschapsverzorging; 82 administratieve en ondersteunende activiteiten; 84 openbaar bestuur en defensie, verplichte sociale verzekeringen; 85 onderwijs; 87 tehuizen; 88 maatschappelijke dienstverlening waarbij geen onderdak wordt verschaft; 91 bibliotheken, archieven, musea en overige culturele activiteiten; 92 loterijen en kansspelen; 93 sport, ontspanning en recreatie; 94 verenigingen; 95 reparatie van computers en consumentenartikelen en 96 overige persoonlijke diensten. Niet getoond: 75 veterinaire diensten; 86 menselijke gezondheidszorg en 90 creatieve activiteiten, kunst en amusement. Bedrijven met 50 werknemers of meer.

Bron: Eigen berekeningen.

C. Referentieregio's

Figuur 5: NUTS1-regio's voor internationale benchmarking

Noot: Internationale regio's voorgesteld aan de hand van de NUTS 1-cijfer code: DE1 Baden-Württemberg; DE2 Bayern; DE3 Berlin; DE4 Brandenburg; DE5 Bremen; DE6 Hamburg; DE7 Hessen; DE8 Mecklenburg-Vorpommern; DE9 Niedersachsen; DEA Nordrhein-Westfalen; DEB Rheinland-Pfalz; DEC Saarland; DED Sachsen; DEE Sachsen-Anhalt; DEF Schleswig-Holstein; DEG Thüringen; ES1 Noroeste; ES2 Noreste; ES3 Cominidad de Madrid; ES4 Centro; ES5 Este; ES6;Sur; FR1 Île de France; FR2 Bassin parisien; FR3 Nord – Pas-de-Calais; FR4 Est; FR5 Ouest; FR6 Sud-Ouest; FR7 Centre-Est en FR8 Méditerranée. Niet getoond: ES7 Canarias en FR9 Départements d'outre-mer. Deze twee NUTS1-regio's werden eveneens niet opgenomen in de berekeningen.

D. V & A

We danken Sophie Callewaert (lid Spoorwerkgroep “Clusters”) en Thierry Vergeynst (SVR, lid Spoorwerkgroep “Clusters”) voor de grondige lezing van dit STORE rapport en de zeer nuttige opmerkingen. In wat volgt geven we aan hoe we hun opmerkingen hebben verwerkt.

Opmerking specialisatie indices, REI

De opmerking werd gemaakt dat de (noodgedwongen) keuze voor een *aanwezigheids-index* (REI index) voor de dienstensectoren wellicht minder geslaagd is als indicator voor een jaar-op-jaarvergelijking van de economische performantie van sectoren.

De REI index geeft aan in welke mate een regio méér of minder gespecialiseerd is in de onderliggende economische dienstensector ten opzichte van de referentiegroep, en gaat in dit opzicht verder dan een loutere indicatie van de aanwezigheid. We zijn van mening dat deze index (ook al is deze geen rechtstreekse indicator voor de internationale competitiviteit van de overeenkomstige sectoren) een uitstekende index is om de evolutie van een sector over verschillende regio's te vergelijken, dit omdat de toegevoegde waarde (als onderliggende maatstaf) die binnen een onderneming gecreëerd wordt, sterk onderhevig is aan schommelingen binnen de economie.

Opmerking specialisatie indices, RCA

De opmerking werd gemaakt om voor de industrie ook de specialisatie index op basis van toegevoegde waarde te gebruiken (REI index) in plaats van de index op basis van exportgegevens (RCA index), omdat de Vlaamse RCA index niet beschikbaar is voor de NACE 2-cijfer sectoren groter dan 30.

We hebben de REI index berekend voor de industriële sectoren op basis van cijfergegevens voor het jaar 2011, zie Tabel 4 in appendix A. Uit deze tabel blijkt dat voor het merendeel van de sectoren, de RCA en de REI indices dezelfde sectoren catalogiseren als relatief sterke en zwakke sectoren, met uitzondering van de NACE 2-cijfer sectoren hout (NACE 16), papier (NACE 17), drukkerijen (NACE 18), metalen in primaire vorm (NACE 24) en de auto-industrie (NACE 29).

Opmerking referentiegroep

De keuze voor de Duitse, Franse en Spaanse NUTS1-regio's als referentieregio's voor de internationale benchmarking werd opvallend genoemd. Bijgevolg werd de vraag gesteld om in de toekomst eventueel meer vergelijkbare economieën op te nemen in de referentiegroep van regio's.

De cijfergegevens afkomstig uit Amadeus voor vergelijkbare economieën zoals Nederland, Denemarken en Noord-Italië voldoen (vooralsnog) niet aan de kwaliteits- en

representativiteitsvereisten om productiviteitsschattingen uit te voeren. Noodgedwongen opteren we dus (voorlopig) voor de Duitse, Franse en Spaanse NUTS1-regio's (die geografisch gezien een groot deel van West-Europa beslaan, en zorgen voor een redelijke omvangrijke groep in termen van observaties). We kunnen er eventueel wel voor opteren om wat de Spaanse NUTS1-regio's betreft, de analyse te beperken tot de regio's Noreste (ES2, Baskenland, Navarra, La Rioja, Aragon) en Este (ES5, Catalonië, Valencia, Balearen).

Daarnaast kan gezocht worden naar een manier om de aanwezige gegevens voor Nederland en Denemarken toch (op een consistente en representatieve wijze) mee op te nemen in de analyse. De methode uitgediept in [Aelvoet and Merlevede \(2013\)](#) kan hiervoor een vertrekpunt vormen.

Opmerking sectorale analyse

De opmerking werd gemaakt dat het moeilijk is om eenduidige uitspraken te doen wat betreft de competitiviteit van de totale Vlaamse economie, omdat de focus van dit rapport bij de sectoren ligt.

De sectorale benadering van de Vlaamse economie vormt volgens ons één van de sterke punten, zowel van het onderzoeksprogramma in het algemeen als van dit rapport in het bijzonder. [De Ruytter et al. \(2012\)](#) wees immers op de heterogene aard van de Vlaamse industrie, zowel binnen als tussen sectoren. We merken evenwel op dat een geaggregeerd beeld van de Vlaamse economie (industrie) eenvoudig berekend, en gebruikt kan worden om Vlaanderen te vergelijken met andere geselecteerde regio's ([Goesaert and Reynaerts, 2012](#)). Een dergelijke oefening kan mee opgenomen worden in de jaarlijkse update van de indicatoren (RDW) en overeenkomstige bellenplots.